

MUAYKİB b. EBÜ FÂTİMA

Muhammed ve Hâris ile torunu İyâs b. Hâris, ayrıca Ebû Seleme b. Abdurrahmân b. Avf rivayetinde bulunmuş, bu rivayetler *Kütüb-i Sitte* yanında Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'i ile Dârimî'nin *es-Sünen*'i gibi kaynaklarda yer almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müslim, "Libâs", 55; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV, 116-118; İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 127; Belâzürî, *Ensâb*, I, 200-201; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, III, 476-477; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe* (Benâ), V, 240-241; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, II, 491-493; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 451; a.m.f., *Tehzîbü't-Tehzîb*, X, 254; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* (Mutlu), II, 267-268; M. Mustafa el-A'zamî, *Küttâbü'n-nebî*, Riyad 1401/1981, s. 106-107; Köksal, *İslâm Tarihi* (Mekke), III, 219-220; Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 261; Şâkir Mahmûd Abdülmün'im, "Küttâbü'n-nebî", *el-Mu'erriḥu'l-Arabî*, IV, Bağdad 1975, s. 203.

ABDÜLKADİR ŞENEL

MUÂZ b. AMR

(معاد بن عمرو)

Muâz b. Amr b. el-Cemûh
el-Hazrecî el-Ensârî
(ö. 25/645 [?])

Sahâbî.

Medine'de doğdu. Hazrec kabilesinin Seleme (Selime) kolundandır. Annesi Hind bint Amr b. Harâm da sahâbî olup Abdullah b. Amr b. Harâm'ın kız kardeşidir. Muâz genç yaşta müslüman oldu ve kabile reisi olan babasını İslâmîyet'i kabul etmesi hususunda ikna etti. İkinci Akabe Biati'nda bulundu ve Bedir Gazvesi'ne katıldı. Kendisi gibi genç bir sahâbî olan Muâz b. Hâris ile (Muâz b. Afrâ) birlikte Ebû Cehil'in peşine düşerek onu ağır şekilde yaralayıp öldürmüşlerdi. Ebû Cehil'in üzerinden çıkan şeyleri Muâz b. Amr'a veren Hz. Peygamber onu bu hizmetinden dolayı övdü (*Müsned*, I, 193; Buhârî, "Farzû'l-ḥumus", 17; Müslim, "Cihâd", 42). Ancak durumu öğrenen Ebû Cehil'in oğlu İkrime Muâz'ı takip ederek sıkıştırdı ve kılıcıyla kolunu kopardı. Bu yüzden Muâz daha sonraki savaşlara katılamamıştır. Resûlullah, "Ne güzel adam!" dediği (*Müsned*, II, 419; Tirmizî, "Menâkıb", 32) birkaç kişi arasında Muâz'ın da adını saymıştır. Abdullah b. Abbas'ın kendisinden rivayette bulunduğu Muâz b. Amr'ın Hz. Ömer'in hilâfetinin sonlarına doğru 23'te (643), bir başka rivayete göre ise Hz. Osman'ın hilâfetinin ilk yıllarında 24 (644) veya 25 (645) yılında Medine'de vefat ettiği belirtilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 193; II, 419; Buhârî, "Megâzî", 13, "Farzû'l-ḥumus", 17; a.m.f., *et-Târîḥu'l-kebir*, VII, 360; Müslim, "Cihâd", 42; Tirmizî, "Menâkıb", 32; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 87-88, 91, 149; İbn Hişâm, *es-Sire*, II, 452, 463, 634-635, 710; Taberî, *Târîḥ* (Ebû'l-Fazl), II, 368, 454; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), III, 1410; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe* (nşr. Halîl Me'mûn Şihâ), Beyrut 1418/1997, IV, 149-150; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, I, 249-252; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), VI, 142-143.

MEHMET EFENDİOĞLU

MUÂZ b. CEBEL

(معاد بن جبل)

Ebû Abdirrahmân Muâz b. Cebel
b. Amr el-Ensârî
(ö. 17/638)

Sahâbî.

Hicretten on sekiz yıl önce (m. 603) Medine'de dünyaya geldi; yirmi yıl önce (m. 601) doğduğu da zikredilmiş, Hazrecî ve Cüşemî nisbeleriyle de anılmıştır. Hazreçoğulları'nın Benî Udey koluna mensup olan babasının ölümü üzerine annesi Hind bint Sehl b. Cüheyne, Medine civarında yaşayan ve cimriliğiyle tanınan Benî Selime oğullarının reisi Ced (Cüd) b. Kays ile evlendi. Muâz on sekiz yaşında iken müslüman oldu ve İkinci Akabe Biati'na katıldı. Kendi kabilesinden İslâmîyet'i kabul eden arkadaşlarıyla birlikte geceleri Benî Selime oğullarından henüz müslüman olmayan bazı kimselerin putlarını kırdı veya putların âcizliğini ortaya koyacak eylemler yaptı (İbn Hişâm, II, 95-96; ayrıca bk. AMR b. CEMÜH). Resûl-i Ekrem hicretten sonra onunla Abdullah b. Mes'ûd arasında kardeşlik bağı kurdu; o sırada Habeşistan'da bulunan Ca'fer b. Ebû Tâlib ile kardeş yapıldığına dair rivayet doğru olmamalıdır. Bedir Gazvesi başta olmak üzere Huneyn ve Tâif dışındaki bütün gazvelere katıldı ve bunlarda kabilesinin bayraktarı veya temsilcisi oldu. Mekke fethinin ardından Resûlullah Huneyn Gazvesi'ne giderken onu Mekke'ye önce emir, ardından Kur'an ve dinî bilgiler muallimi tayin ettiği için Huneyn ve Tâif gazvelerine iştirak edemedi.

Hz. Peygamber, hicretin 9. yılı Rebiü'lâhinde (Ağustos 630) Muâz'ı Ebû Mûsâ el-Eş'arî ile birlikte Yemen'e elçi, zekât memuru ve kadı sıfatıyla gönderdi. Muâz'ı Yemen'e giden heyete başkan tayin ederek onun Yukarı Yemen'de, Ebû Mûsâ'nın da Aşağı Yemen'de görev yapmasını istedi. İslâmîyet'i kabul eden ilk

Himyer meliklerinden Hâris b. Abdükülâl'e Muâz ile bir mektup gönderdi. Muâz'ın Yemen'de kadılık yaparken nasıl hüküm vereceğiyle ilgili olarak Resûl-i Ekrem ile aralarında geçen konuşma meşhurdur. Resûlullah'ın sorularına cevap veren Muâz önce Allah'ın kitabına göre hükmedeceğini, aradığı delili Kur'an'da bulamazsa Resûl-i Ekrem'in sünnetini dikkate alacağını, aradığını orada da bulamazsa kendi kanaatine göre hüküm vereceğini söyleyince Hz. Peygamber memnun oldu ve Resûlullah'ın elçisine Resûlullah'ı hoşnut edecek şekilde cevaplar verdiren Allah'a hamdetti (Ebû Dâvûd, "Akzîye", 11; Tirmizî, "Aḥkâm", 3). Ayrıca halka kolaylık gösterip çıkarılmalarını, müjde verip nefret ettirmemelerini tembih etti (Buhârî, "Megâzî", 60; Müslim, "Cihâd", 7). Yemen heyetini uğurlarken bir süre Muâz'ın yanında yürüyen Resûl-i Ekrem'in ona belki bir daha görüşemeyeceklerini, Medine'ye döndüğünde sadece mescidini ve kabrini bulacağını söyleyince Muâz ağladı; Hz. Peygamber de onu teselli etti (*Müsned*, V, 235).

Yemen'deki Benî Bekre kabilesinin Sekûn kolundan bir hanımla evlenen Muâz b. Cebel, orada peygamberlik iddiasında bulunan ve kısa sürede Yemen'in birçok bölgesine hâkim olan Esved el-Ansî'nin üç ay içinde ortadan kaldırılmasında önemli rol oynadı. 11 (632) yılında görevini tamamladı ve Resûl-i Ekrem'in vefatından bir süre sonra Medine'ye döndü.

Muâz, Hz. Ebû Bekir devrinde Suriye fetihlerine katılmak için halifeden izin talep etti. Hz. Ömer, onun bilgisine ihtiyaç duyulacağı gerekçesiyle izin verilmemesini telkin ettiyse de halife şehid olmak isteyen kimseyi engellemeye hakkı olmadığını söyleyerek ona izin verdi. Muâz, önemli görevler üstlendiği Yermük ve Ecnâdeyn savaşlarıyla Dimaşk'ın fethinde bulundu. Ecnâdeyn Savaşı'nda ordunun sağ kanadına kumanda etti. Hz. Ömer halifelik görevini üstlendiğinde Suriye ordusunun kumandanı Ebû Ubeyde b. Cerâh ile ona bir mektup yazdı. Ebû Ubeyde veba salgınında ölünce ordunun başına Muâz b. Cebel geçti. Daha sonraları bazı sahâbîlerle birlikte Suriye'ye muallim olarak gönderildi. Muâz b. Cebel, 17 (638) yılında Ürdün'de Kusayru Hâlid'de Amvâs tâunu diye bilinen veba salgınında iki oğlu ve iki hanımıyla birlikte öldü. Bu tarih 18 (639) olarak da zikredilmiştir. Bugün İrbid vilâyetine (muḥâfaza) bağlı Ağvârüşşimâliye livâsında kendi adıyla

Muâz b. Cebel'in Ürdün'de kendi adıyla anılan köydeki türbesi

anılan köyde bulunan kabri üzerine küçük bir mescid ve türbe yaptırılmıştır.

Uzun boylu ve heybetli bir kimse olan Muâz'ın bir ayağı sakattı. Kaynaklarda ailesi Amvâs tânunda ölünce soyunun tükendiği kaydedilir. Onun hiç çocuğu olmadığına dair rivayet asılsızdır (Nüveyrî, XIX, 355). Daha çok edebiyat kitaplarında yer alan, oğlunun ölümü üzerine Hz. Peygamber'in ona bir tâziye mektubu gönderdiğine dair rivayetin (Ebû Ca'fer en-Nehhâs, s. 227-228) güvenilir bir kaynağı yoktur. Muâz'ın Rebîa adında bir kardeşinin bulunduğu, onun soyunun da tükendiği (İbn Hazm, s. 358), kızı Ümmü Abdullah ile kız kardeşi Sa'be bint Cebel'in Hz. Peygamber'e biat eden hanımlardan olduğu belirtilmektedir.

Muâz b. Cebel her zaman Resûl-i Ekrem'in yanında bulunmaya gayret eder, merak ettiği konuları sorup öğrenirdi. Hz. Peygamber de onu sever, bazan Ufeyr adlı eşeğinin terkesine bindirirdi (Buhârî, "Cihâd", 46; Ebû Dâvûd, "Vitr", 26; İbn Sa'd, II, 347; III, 586; VII, 389). Muâz bir gün mahallesinde yatısı namazını kıldırırken Bakara sûresini okumuş, ziraatla uğraştıkları için yorgun düşen cemaatten bazıları onu Hz. Peygamber'e şikâyet edince Resûlullah ona, "Sen fitne mi çıkarmak istiyorsun?" demiş ve namazı daha kısa sürelerle kıldırmasını istemiştir (Buhârî, "Ezân", 60, "Edeb", 74; Müslim, "Şalât", 178-179; Ebû Dâvûd, "Şalât", 123, 124).

Asr-ı saâdet'te Kur'an-ı Kerim'in tamamını ezbere bilen birkaç kişiden biri olan Muâz, Resûlullah'ın kendilerinden Kur'an öğrenilmesini tavsiye ettiği dört sahâbi arasında yer alıyordu. Yine o devirde fetva veren altı sahâbiden biri olan Muâz'ı Resûl-i Ekrem helâl ve haramı en iyi bilen kişi olarak gösterir, kendisine "Muâz ne

iyi adam!" diye iltifat eder, kıyamet gününde onun âlimlerin önünde yürüyeceğini söylerdi (Buhârî, "Fezâ'ilü'l-Kur'an", 8, "Menâkıbü'l-ensâr", 16; Müslim, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 119; Tirmizî, "Menâkıb", 32; İbn Sa'd, II, 347, 350). Muâz'ın Hz. Peygamber'in kâtiplerinden olduğu (M. Mustafa el-A'zamî, s. 102-103) ve hazinedarları arasında yer aldığı (DîA, XVII, 141) zikredilmiştir. İnsanlara iyiyi ve hayırlı olanı öğretmesi ve güçlü bir imana sahip olması sebebiyle sahâbiler onu Hz. İbrâhim'e benzetirdi. Hz. Ömer, hilâfeti zamanında fikhî meseleler için Muâz b. Cebel'e başvurulmasını tavsiye ederdi. Muâz geceleynin bir süre uyuduktan sonra kalkıp Kur'an okur ve namaz kılardı. Daha dinç ibadet edebilmek niyetiyle uyuduğunu, bu sebeple uykusundan da sevap beklediğini söylerdi (Buhârî, "Megâzi", 60, "İstiâbe", 2; Müslim, "İmâre", 15).

Muâz b. Cebel Resûl-i Ekrem'den 157 hadis rivayet etmiştir. Bunlardan ikisi *Şahîh-i Buhârî* ile *Şahîh-i Müslim*'de, üçü sadece *Şahîh-i Buhârî*'de, biri sadece *Şahîh-i Müslim*'de bulunmaktadır. Rivayetleri toplu halde Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde yer almıştır (V, 227-248). Pek çok konuda fetva vermesi ve sahâbilerin bilmedikleri hadisleri ona sormaları Muâz'ın çok hadis bildiğini, fakat az rivayette bulunduğunu göstermekte, Hz. Peygamber'den yazdığı hadisleri ihtiva eden bir sahîfesi olduğu da anlaşılmaktadır (*Müsned*, V, 228). Kendisinden Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Amr b. Âs, Abdullah b. Ebû Evfâ, Abdurrahman b. Semûre, Câbir b. Abdullah, Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Ebû Ümâme el-Bâhilî, Enes b. Mâlik gibi sahâbiler; Yemen'e onunla birlikte giden Abdurrahman b. Ganm ile Abdurrahman İbn Ebû Leylâ, onu Yemen'de tanıyan Amr b. Meymûn, Atâ b. Yesâr, Ebû Müslim el-Havlânî, Şakik b. Seleme, Ebû'l-Esved ed-Dü'eif, Esved b. Yezîd, Hâlid b. Ma'dân, Kâdî Şüreyh, Kays b. Ebû Hâzim, Mesrûk b. Ecda' gibi tâbiiler hadis, fıkıh ve kiraat öğrenmiştir.

Muâz'ın Allah'ı zikrederek imanı güçlendirmek gerektiğini anlatmak üzere, "Gelin, bir saat oturup mümin olalım" dediği nakledilmiş (Buhârî, "İmân", 1); "Oğlum! Namaza durduğunda dünyaya veda etmek üzere olduğunu ve oraya bir daha dönmeyeceğini düşün" (İbn Ebû Âsım, s. 180); "İnsanlarla az, rabbininle çok konuş; belki o zaman kalbin rabbini görür" (Abdülhamîd Sâlih Hamdân, s. 67) gibi sözlerine kaynaklarda yer verilmiştir.

Abdülhamîd Mahmûd Tahmâz Mu'âz b. Cebel: *İmâmü'l-ülemâ' ve mu'allimü'n-nâsî'l-hayr*, Abdülhamîd Sâlih Hamdân *İmâmü'l-ülemâ' Mu'âz b. Cebel* adlı eserleri kaleme almış, Mer'î Mecdû' Abdullah el-Karenî de *Mu'âz b. Cebel: Akzîyetühü ve merviyâtühü* adıyla bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (1400, Câmîatü'l-İmâm Muhammed b. Su'ud el-İslâmiyye el-ma'hedü'l-âlî li'l-kazâ).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, V, 227-248; Buhârî, "İmân", 1, "Ezân", 60, "Edeb", 74, "Cihâd", 46; "Ferâ'iz", 6, "Menâkıbü'l-ensâr", 16, "Fezâ'ilü'l-Kur'an", 8, "Megâzi", 60, 164, "İstiâbe", 2; Müslim, "Şalât", 178-179, "İmâre", 15, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 119, "Cihâd", 7; İbn Mâce, "Muqaddime", 27; Ebû Dâvûd, "Şalât", 123, 124, "Vitr", 26, "Akzîye", 11; Tirmizî, "Ahkâm", 3, 8, "Menâkıb", 32; Nesâî, "Sehiv", 60; İbn İshak, *es-Sire*, s. 277-278; Vâkıdî, *el-Megâzi*, I, 50, 170, 317; ayrıca bk. İndeks; Abdurrezzâk es-San'ânî, *el-Musannef* (nşr. Habîbürrahman el-A'zamî), Beyrut 1403/1983, VIII, 268-269; İbn Hişâm, *es-Sire*², II, 95-96, 106, 151, 196, 200, 212, 356, 357; IV, 143, 177, 236, 237; İbn Sa'd, *et-Tabakât* (nşr. Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1410/1990, II, 347-350; III, 583-590; VII, 387-389; İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef* (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hüt), Beyrut 1409/1989, VI, 457; İbn Habîb, *el-Muhabber*, s. 72, 126, 286, 304; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 254, 583, 601; İbn Ebû Âsım, *Kitâbü'z-Zühd* (nşr. Abdülâlî Abdülhamîd Hâmid), Kahire 1408, s. 180; Bezzâr, *Müsned* (nşr. Mahfûzurrahman Zeynullah), Medine 1415/1995, VII, 118; Ebû Ca'fer en-Nehhâs, *Şinâ'atü'l-küttâb* (nşr. Bedr Ahmed Dayf), Beyrut 1440/1990, s. 227-228; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* (nşr. Hamdî Abdülmeccid es-Selefi), Musul-Kahire 1405/1984, X, 60; XX, 33; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), III, 304-306; Ebû Nuaym, *Hilye*, I, 228-244; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 358; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (nşr. M. Abdülkâdir Atâ), Mekke 1414, VII, 443; Ahmed b. Abdullah er-Râzî, *Târîhu medîneti San'a'* (nşr. Hüseyin b. Abdullah el-Ömerî), San'a' 1401/1981, s. 249-254; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, III, 355-361; İbn Semûre el-Ca'dî, *Tabakâtü fukahâ'i'l-Yemen* (nşr. Eymen Fuâd Seyyid), Kahire 1377/1957 → Beyrut, ts. (Dârü'l-kalem), s. 16-18, 23, 26, 35-36, 44-45; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), I, 327; III, 196; V, 194-197; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XIX, 355; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXVIII, 105-114; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 19-22; a.mlf., *A'lâmü'n-nübela'*, I, 443-461; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: 'Ahdü'l-hulefâ'i'r-râşidin*, s. 167-179; İbn Hadîde, *el-Mişbâhu'l-muğî fi küttâbi'n-nebiyyi'l-ümmî* (nşr. Muhammed Azimüddin), Beyrut 1405/1985, s. 249-254; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâ'id*, III, 124; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 426-427; IV, 345; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, X, 186-188; İbn Fehd, *Gâyetü'l-merâm*, s. 27-33; Hazrecî, *Hulâsatü Tezhib*, s. 379-380; M. Mustafa el-A'zamî, *Küttâbü'n-nebî*, Riyad 1401/1981, s. 102-103; Abdülhamîd Mahmûd Tahmâz, *Mu'âz b. Cebel: İmâmü'l-ülemâ' ve mu'allimü'n-nâsî'l-hayr*, Di-maşk 1408/1988; Abdülhamîd Sâlih Hamdân, *İmâmü'l-ülemâ' Mu'âz b. Cebel*, Kahire 1410/1990; Abdüssettâr eş-Şeyh, *A'lâmü'l-huffâz*

MUÂZ b. CEBEL

ve'l-muhaddişin, Dimaşk-Beyrut 1417/1997, I, 281-302; M. Şit Hattâb, "Mu'âz b. Cebel el-Enşârî el-Hazrecî eş-şahâbî el-âlim es-sefir el-mücâhid rağiyallâhu 'anh", *Mecelletü Mecma'i'l-fikhi'l-İslâmî*, 1/1, Mekke 1987, s. 219-252; Erdoğan Merçil, "Hazinedar", *DîA*, XVII, 141.

M. YAŞAR KANDEMİR

MUÂZ b. HÂRİS

(معاذ بن الحارث)

Ebü'l-Hâris Muâz b. el-Hâris (Afrâ)
b. Rifâa en-Neccârî el-Hazrecî
(ö. 37/657 [?])

Sahâbî.

Doğum tarihi bilinmemekte, ancak kardeşleri Muavviz ve Avf ile birlikte genç yaşta Bedir Gazvesi'ne katıldığı belirtilmektedir. Muâz'ın babası ve annesi Afrâ bint Ubeyd ile amcası Râfi' de sahâbîdir. Hz. Peygamber'in bütün gazvelerinde bulunan Muâz ile kardeşleri Bedir'de şehid olan annelerine nisbetle İbn (Benû) Afrâ diye de anılır (İbn Hacer, *el-İşâbe*, VIII, 26-27). Zehebî, Muâz'ın Râfi' ve Rifâa adlarında iki kardeşinin daha bulunduğu kaydederek (*A'lamü'n-nübelâ*?, II, 358).

Muâz, ağabeyi Avf ile beraber Birinci ve İkinci Akabe biatlarında bulundu. İkinci Akabe Biatı'na diğer kardeşi Muavviz'in de iştirak ettiği zikredilmiştir (İbn İshak, s. 289). Muâz'ın, Mekke'de Resûlullah ile ilk önce karşılaşılan Medinelî iki kişiden biri olduğu şeklindeki rivayet kabul görmüştür. Hz. Peygamber hicretten sonra Muâz b. Hâris ile Hz. Osman'ın yeğeni Ma'mer b. Hâris'i kardeş ilân etti.

Bedir Gazvesi'nde Kureyşliler'den üç kişi öne çıkıp çarpışacak kimse istediklerinde Muâz, Muavviz ve Avf'in (veya Abdullah b. Revâha) kendiliklerinden ileriye atıldıklarını, ancak müşrikler Medinelîler'le işleri olmadığını, kendileri gibi Kureyşli savaşçı talep ettiklerini söyleyince, esasen bu durumu uygun görmeyen Resûl-i Ekrem Muaz ve kardeşlerine yerlerine dönmelelerini emretti (İbn Hişâm, II, 277; İbn Sa'd, II, 17). Bu üç kardeşin Bedir Gazvesi'ndeki durumuyla ilgili farklı rivayetler bulunmaktadır. Bir rivayete göre bu gazvede Ebû Cehil'i Muâz ile Muavviz veya Muâz ile Muâz b. Amr b. Cemûh öldürmüş (Buhârî, "Farzu'l-İhumus", 18; Müslim, "Cihâd", 42), bir başka rivayette ise Ebû Cehil'i Muâz ile Muavviz'in önce yaraladıkları daha sonra da onu Abdullah b. Mes'ûd'un öldürdüğü belirtilmiştir (Buhârî, "Megâzi", 8; İbn Abdülber, III, 1408-1409), ayrıca Muavviz ile Avf'in Bedir Gazvesi'n-

de Ebû Cehil'in bacağına kestikleri, Ebû Cehil ile oğlu İkrime'nin de onları şehid ettiği zikredilmiştir (bk. AVF b. AFRÂ).

Vefat tarihi hakkında farklı rivayetler bulunan Muâz'ın (Mizzî, XXVIII, 115) Sıfîn Savaşı'nda (37/657) Hz. Ali'nin saflarında çarpışırken öldüğü görüşü yaygındır. Onun 40 (660) yılından önce Hz. Ali'nin hilâfeti zamanında vefat ettiği rivayeti de bu doğrultudadır (İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, X, 188). Muâz'ın Bedir'de yaralandığı ve bunun sonucunda öldüğüne dair nakil yaygın bilgilere uymamakta, onun Yezid b. Muâviye'nin hilâfeti döneminde Harre Savaşı'nda şehid düştüğü rivayeti ise aynı adı taşıyan kârî sahâbî Ebû Halîme Muâz b. Hâris el-Hazrecî ile (İbnü'l-Esîr, V, 197; İbn Hacer, *el-İşâbe*, VI, 138-139) karıştırıldığı ihtimalini akla getirmektedir (İbn Hibbân, *Meşâhîrü 'ulemâ'i'l-emşâr*, s. 22, 45). Muâz'ın Bedir'de aldığı bir yara sebebiyle Medine'de öldüğüne dair bilgi de isabetli bulunmamıştır (Nevevî, II, 405).

Muâz b. Hâris'in Hz. Peygamber'e biat eden eşi Habîbe bint Kays'tan Ubeydullah; Ümmü'l-Hâris bint Sebre'den Hâris, Avf, Selmâ, Remle; Ümmü Abdullah bint Nümeyr'den İbrâhim ve Âişe; yine Resûlullah'a biat eden hanımlardan biri olan Ümmü Sâbit Remle bint el-Hâris'ten Sâre adında sekiz çocuğu dünyaya gelmiştir (İbn Sa'd, III, 491-492). Muâz'ın kardeşi Muavviz'in hanımı Ümmü Yezid bint Kays Hz. Peygamber'den hadis nakletmiş; Rübeyyi' ve Umeyre adında iki kızından Rübeyyi' Hz. Peygamber'e Hudeybiye'de biat etmiş, onunla muhtelif gazvelere katılarak yaralıların tedavisinde hizmet görmüş ve kendisinden rivayette bulunmuştur.

Muâz'ın, torunu Nasr b. Abdurrahman tarikiyle gelen, ikinci ve sabah namazlarından sonra nâfile namaz kılmanın Resûlullah tarafından menedildiğine dair bir rivayetine Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde (IV, 219-220), İbn Ebû Âsım'ın *el-Âhâd ve'l-meşâni*'sinde (Riyad 1411/1991, IV, 21), Nesâî'nin *Sünen*'inde ("Mevâkitü's-şalât", 11) ve Taberânî'nin *el-Mu'cemü'l-kebir*'inde (XX, 76) yer verilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, IV, 219-220; Buhârî, "Farzu'l-İhumus", 18, "Megâzi", 8; a.m.lf., *et-Târîhu'l-kebir*, VII, 360-361; Müslim, "Cihâd", 42; Nesâî, "Mevâkitü's-şalât", 11; İbn İshak, *es-Sîre*, s. 289; İbn Hişâm, *es-Sîre*?, II, 277; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 17; III, 491-493; İbn Hibbân, *eş-Şikâat* (nşr. Seyyid Şerefeddin Ahmed), Beyrut 1395/

1975, III, 370; a.m.lf., *Meşâhîrü 'ulemâ'i'l-emşâr* (nşr. M. Fleischhammer), Beyrut 1954, s. 22, 45; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* (nşr. Hamdî Abdülmecid es-Selefi), Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), XX, 76; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), III, 1408-1410; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), V, 197-200; Nevevî, *Tehzîb*, II, 101, 405; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXVIII, 115-117; Zehebî, *A'lamü'n-nübelâ*?, II, 358-360; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), VI, 138-140; VIII, 26-27, 641-642; a.m.lf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, X, 188.

İBRAHİM HATİBOĞLU

MUÂZ b. MÜSLİM el-HERRÂ

(معاذ بن مسلم الهراء)

Ebü Müslim (Ebû Ali) Muâz
b. Müslim el-Herrâ' el-Kûfî
(ö. 187/803)

Dil âlimi ve şair.

Abdülmelik b. Mervân devrinde (685-705) Kûfe'de doğdu. Kûfe dil mektebinin birinci tabakasına mensup olup Kûfe nahvinin kurucusu sayılan Ebû Ca'fer er-Ruâsî'nin amcasıdır. Herat yapımı elbise ticaretiyle meşgul olduğundan "Herrâ" lakabıyla anılmıştır. Muâz ilk Kûfeli dilciler gibi Basra'ya gitti ve buranın önde gelen âlimlerinin derslerine devam etti; ardından Kûfe'ye döndü. Yeğeni Ruâsî ile birlikte uzun bir süre burada ders verdi. Kûfe dil mektebinin en tanınmış iki dilcisi olan Ali b. Hamza el-Kisâî ile Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ onun öğrencilerindendir.

Sarf ilmiyle çok meşgul olan Muâz özellikle kelimelerin kalıpları üzerinde çağdaşlarıyla tartışmalar yapmıştır. Bundan dolayı onu sarfın kurucusu sayanlar olmuş, Şiîliğe temayülü sebebiyle bilhassa Şiî çevreleri bu görüş üzerinde ısrar etmiştir. Ancak son dönemlerde yapılan bazı çalışmalarda bunun doğru olmadığı ileri sürülmüştür. Sarf ilminin -sistematik bir şekilde olmasa da- daha önce Basra'da Sibeveyhi'nin *el-Kitâb*'inde nahiv içinde toplanmış olması, ayrıca sarfa dair eserlerde Muâz b. Müslim el-Herrâ'ya nisbet edilmiş önemli bir görüşünün bulunmaması onun sarf ilminin kurucusu olduğu yolundaki iddiaları zayıflatmaktadır. Bu ilmin kurucusu sayılmasa da Muâz'ın nahivden ziyade sarf ilminde uzman olduğu ve bu ilmin gelişmesinde önemli hizmetler yaptığı bir gerçektir.

Muâz'a ait şiirlerin bir kısmı zamanımıza ulaşmıştır. Ca'fer es-Sâdik'tan hadis rivayetinde bulunmuşsa da bu hususta güvenilir olmadığı ifade edilmiştir. Nahiv ilmine dair yazdığı söylenen eserlerin hiçbir günümüze kadar gelmemiştir. Mu-